

Poutní místo Skála Panny Marie u Spálova

Na území městyse Spálova se v údolí řeky Odry nad Klokočůvkem nachází poutní místo Skála Panny Marie, které je vyhledávaným cílem nejen poutníků, ale i turistů, cykloturistů a návštěvníků Oderska. Poutní místo představuje skalní výchoz kulmských drob na pravém břehu řeky Odry s malým výklenkem, v němž je instalován oltářík s polychromovanou soškou Panny Marie s Jezulátkem v náručí a podchycený vývěr vody, který je podle ústního podání opředen zbožnou pověstí. Uvádím jednu ze starších verzí, která je napsána dnes již trochu archaickým jazykem.

Bylo to za hrozných dob třicetileté války. Do tichého údolí Odry zasáhla krutá vřava války. Bojovali zde švédští žoldnéři Mansfeldovi proti císařským. Po jedné ze šarvátek se podařilo čtyřem raněným vojákům uniknout do skalní rokle, které se teď říká „Panna Maria ve Skále“. Tato rokle byla zarostlá hustým křovím, těžko přístupná. Uprchlíci se cítili před nepřítelem v bezpečí, ale hrozilo jim jiné nebezpečí. Rány pálily jako oheň. Horečně rozpálené rty prahly alespoň po kapce čerstvé vody, ale nikde pramene, nikde ani trocha pitné vody. Kolem nich jen pustá skála a dole bahnitá, nečistá voda Odry protékající bažinou porostlou rákosím.

Anděl smrti se snesl nad skálu, ve které leželi ranění vojáci v horečných snech, a dotkl se svými smrtícími perutemi tří z nich. Byli to praví žoldnéři tehdejší doby. Dávno už odvrhli víru v Boha a důvěru v mocnou ochranu Panny Marie. Vojenská služba jim byla jenom krvavým řemeslem a svědomí nemilou přítěží při loupení a drancování. „Bůh nechtěl dalších zločinů, proto je odvolal před svůj soud“, vypravuje pověst.

Jenom jeden ještě žil - vlastně umíral. Těžce raněn, opuštěn od světa, ležel mezi mrtvými druhy. Doma čeká

upracovaná, ztrápená žena, čekají děti... a on leží bez pomoci ve skalním temnu. Venku nepřítel, uvnitř smrt! Les šeptá v nočním temnu smutnou píseň. Je to i jeho pohřební píseň, jestli nepomůže v poslední chvíli ta, ve kterou vždy, i za bitevní vřavy věřil - Panna Maria. Z úst umírajícího se dere bolný sten: „Maria, maticko, neopouštěj mne, vrať mě mé ženě, mým dětem!“ A hle, jaký to nebeský zjev se pojednou vznáší před jeho vyčerpáním zrakem! Krásná Paní se k němu blíží a v jejích očích je tolik lásky, tolik slitování. Panna Maria! Je to přelud, hra fantazie, výplod horečky? Nikoliv, neboť z pusté skály se najednou valí mocný pramen. Sotva se čistá ledová voda dotkne rozpálených rtů umírajícího, horečka prchá a zachráněný klidně oddychuje. Skalní skryš se před jeho rozradostněným očima mění jako zázrakem. Není to už temná hrobka, kde se ze všech koutů šklebí smrt. Je to svatyně pod ochranou „Panny Marie ve Skále“. Ani smrt, ani nepřítel nemá už do ní přístup a švédská hlídka slídící za časného rána po uprchlících, prchá, jata nepochopitelnou bázní z blízkosti posvátného místa.

Brzy se o zázračném zachránění vojína dovědělo celé okolí. Odevšad přicházeli lidé ke skále a stáli s posvát-

nou úctou u tajemné rokle. Jednoho dne visel ve skále krásný obraz Panny Marie. Nikdo nevěděl, jak se tam dostal. K tajemnému obrazu putovali poutníci ve stále větším počtu. A nebylo divu. Zuřila válka. Třicet let bída, třicet let, kdy nebyl žádný dům, žádný člověk jistý před nepřitelem! Kde měli ubožáci hledat pomoc a útěchu, když ne u „Útěchy zarmoucených“, „Pomocnice křesťanů“? Kolikrát zde asi znělo z rozbolněné hrudi: „Rozpomeň se, ó nejdobrotivější Panno Maria, že nebylo nikdy slýcháno, že bys někoho opustila, když se k Tobě utíkal...“

Konečně se převalila třicetiletá válka jako zlá, vše ničící bouře. Města a dědiny, hrady, kláštery a chrámy ležely v troskách. Zle se vedlo venkovskému lidu a trvalo to léta, než byly zrušeny domy znovu postaveny a pole dána do pořádku. Těž ve Spálově, do jehož farnosti skála patří, povstal z trosek starého chrámu nový kostel, v němž se opět mohly konat bohoslužby, válkou přerušené.

Poněvadž stále více poutníků putovalo k Panně Marii ve skále, umínili si obyvatelé Spálova, že přenesou milostivý obraz ze skály do svého chrámu Páně. V slavnostním procesí byl obraz přenesen do farního kostela a postaven na oltář. V noci však, jak pověst vypravuje, obraz z kostela zmizel a ráno ho našli na starém místě ve skále. Znova zanesli obraz do Spálova, kostel byl v noci hlídán, ale marně. Zdálo se, jakoby jakási neviditelná moc nechťela dopustit, aby skála byla zbavena zázračného obrazu. Ani třetí pokus se nezdařil, a tu prý se zavázala obec Spálov slavnostním slibem, že budou procesí ze Spálova putovat každý rok na svátek Narození Panny Marie (8. září) k Panně Marii ve skále. Tak vypravuje pověst.

Pověst o Skále Panny Marie má řadu variant a je zajímavé, že se v nich různí jak počet vojáků, kteří měli

ke Skále Panny Marie zabloudit - tři nebo čtyři, tak i příslušnost těchto vojáků k válečným stranám - německá verze pověsti a i starší česká verze uvádějí, že zachráněný voják i jeho zahynulí druzi byli vojáky švédskými, kdežto novější české verze pověsti uvádějí, že se jednalo o vojáky císařské, kteří se zde ukryli před Švédy.

Pověst se vztahuje ke konci třicetileté války, k době švédských válek (1642-1648), kdy byl správcem fary ve Spálově řádový kněz - augustinián z Fulneku Jiří Václav Wolf (1636-1655).

Zpráva o zázračném uzdravení vojáka se roznesla ze Spálova po celém okolí. Mlynář z blízkého Spálovského mlýna do jeskyňky údajně pořídil obraz Panny Marie a jeho chromý „mlynářčik“ z téhož mlýna o toto místo vzorně pečoval a chodil se sem pravidelně modlit, protože bylo pro něj velmi těžké do Spálova do kostela docházet. Postupem času se k milostivému obrazu Panny Marie přicházelo modlit a prosit o pomoc v nemocech a strastech stále více a více poutníků z celého okolí.

Toto poutní místo je spjato se spálovskou farou i s farním kostelem sv. Jakuba Staršího. Písemné doklady o nich pocházejí z let 1378 a 1408. V letech 1732-1734 byl původní kostel přestavěn a rozšířen na barokní chrám v dnešní podobě. Nově byla postavena loď a věž a z původního kostela se dochovalo jen gotické kněžiště ze 16. století. Stavbu kostela prováděl zednický mistr Matyáš Schwarz z Olomouce, farářem v té době (1733-1749) byl Augustin Ambrož Handka, rodák z Nového Jičína.

Dalšími objekty využívajícími místní vodu i atraktivitu poutního místa a jeho okolí byly vanové lázně a hospoda.

Víra v léčivou moc pramene poutního místa vedla spálovskou vrchnost - svobodného pána Mořice Závise z Osenic (1841-1873), k vybudování vanových lázní, které byly písemně doloženy k roku 1848. V těchto lázních léčil vodou a koupelemi první spálovský vrchnostenský lékař Laurenz (Vavřinec) Tichý, jehož pomník by měl stát u zdi sakristie spálovského kostela. K léčbě se používala voda, jímaná v dnes již zaniklé studni. Voda z pramene byla vždy určena pouze poutníkům. Dřevěné vanové lázně (Priesnitzovy) zničil požár a nebyly již obnoveny.

První malá hospoda u Skály Panny Marie č. p. 210 byla postavena v roce 1852 a jejím prvním hostinským byl Josef Böss, bývalý panský sluha a stolař na spálovském zámku, původem z Valašského Meziříčí. Ten si vzal panskou zámeckou kuchařku Terezii Hurdesovou a hospodu Maria Stein převzal začátkem roku 1853. Dne 8.9.1853 se Terezii Bössové narodila dcera Marie, která se provdala za Josefa Futschika z Jakubčovic. S ním odešla do obce Gurawa v Haliči (dnešní Polsko), kde měli devět dětí a kde Josef pracoval jako lesník. Po Josefově smrti způsobené jezdeckou nehodou se Marie s rodinou vrátila na Maria Stein a hospodu převzala s nejstarší dcerou Ottilií, kde zůstala až do své smrti v roce 1927.

Polystyrenový obrázek ztvárňující pověst

Historické fotografie restaurace u poutního místa mezi léty 1893-1937

Historická fotografie mostu přes řeku Odru a restaurace u poutního místa kolem roku 1913

Skoro sto let byla hospoda majetkem německých rodin Böss a Futschik. V roce 1926 ji převzal Konrád Rasch, zeť Marie Futschikové rozené Bössové.

Marie Futschiková byla váženou hostinskou obecně známou pod jménem „Mutter Futschik“ (matka Fučíková) a před rokem 1891 pro Skálu Panny Marie pořídila kamennou sochu Panny Marie s Ježíškem v náručí, která je zde dodnes. Tu nechala vyhotovit u kamenosochaře v haličské Gurawě. Nová socha se musela od Severní dráhy Ferdinandovy ze Suchdolu n. O. dovézt selským povozem. Při dopravě přes kamenitý brod přes Odru u Klokočůvky byla socha nárazy vozu poškozena (ulomila se hlava) a musela být před postavením na oltář nejprve opravena.

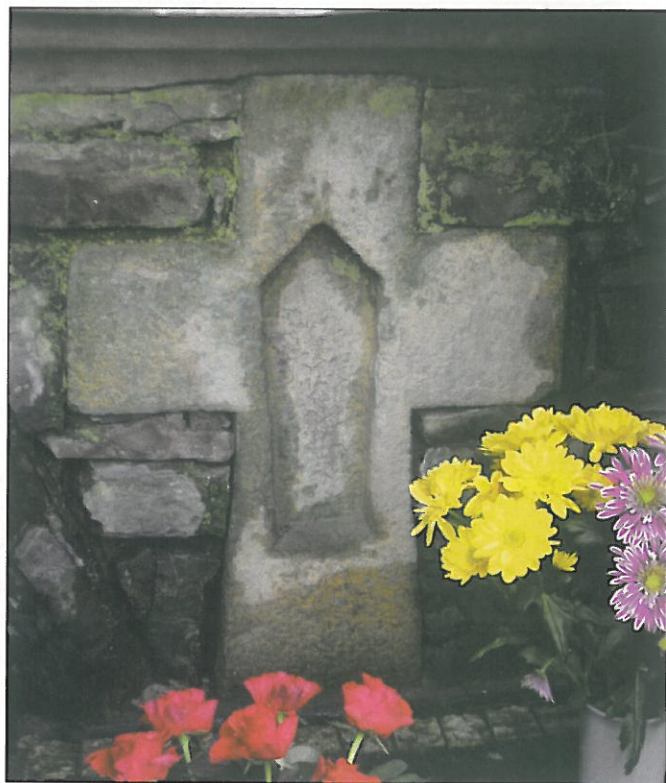

Kamenná socha Panny Marie

U Skály Panny Marie stojí za zmínku i další dvě drobné památky a to kamenná nádržka, do které z trubky vytéká pramenitá voda, a kamenný kříž zabudovaný do oltáříku pod sochou Panny Marie. Kamenná nádržka je údajně původní křtitelnicí ze spálovského kostela, kde měla sloužit do roku 1619.

Podchycený pramen vytékající do bývalé kamenné křtitelnice

Kamenný kříž v oltáříku pod sochou Panny Marie

Kamenný kříž není běžně vidět, poněvadž jej zakrývá ozdobná plenta (antependium).

Stavební vývoj poutního místa a vývoj osídlení v jeho okolí dokládají historické mapy. Spálovský mlýn (vodní mlýn), je uváděn již na mapě I. vojenského (josefovského) mapování prováděného v letech 1764-1768 v měřítku 1:28800 (na mapovém listu č. 29 v sekci Morava je označen zkratkou „Spon. M.“). Samotné poutní místo ani hospoda tam ale nefigurují. Podobná situace je i u povinných „Císařských otisků“ map Stabilmního katastru pořízených pro Spálov v roce 1830 v měřítku 1:2880. I v té době je v katastru uveden jen Spálovský mlýn bez poutního místa a hospody. Hospoda se prvně objevuje až na indikační skici, která vycházela z Císařských otisků a byla pořízena později. Ani indikační skica však neuvádí samotné poutní místo.

To se objevuje (jde o slovní označení zanikající ve šrafcích a v barvě označující les) až u mapy II. vojenského (Františkova) mapování prováděného v letech 1836-1852 v měřítku 1:28800 (na mapovém listu O_6_VII v sekci Morava je označeno pomístním názvem „Mariastein“). Od té doby se jak Spálovský mlýn tak i hospoda a Skála Panny Marie na mapách vyskytují.

Stručně ještě připomenou významnější stavební úpravy, kterým poutní místo prošlo za posledních sto let:

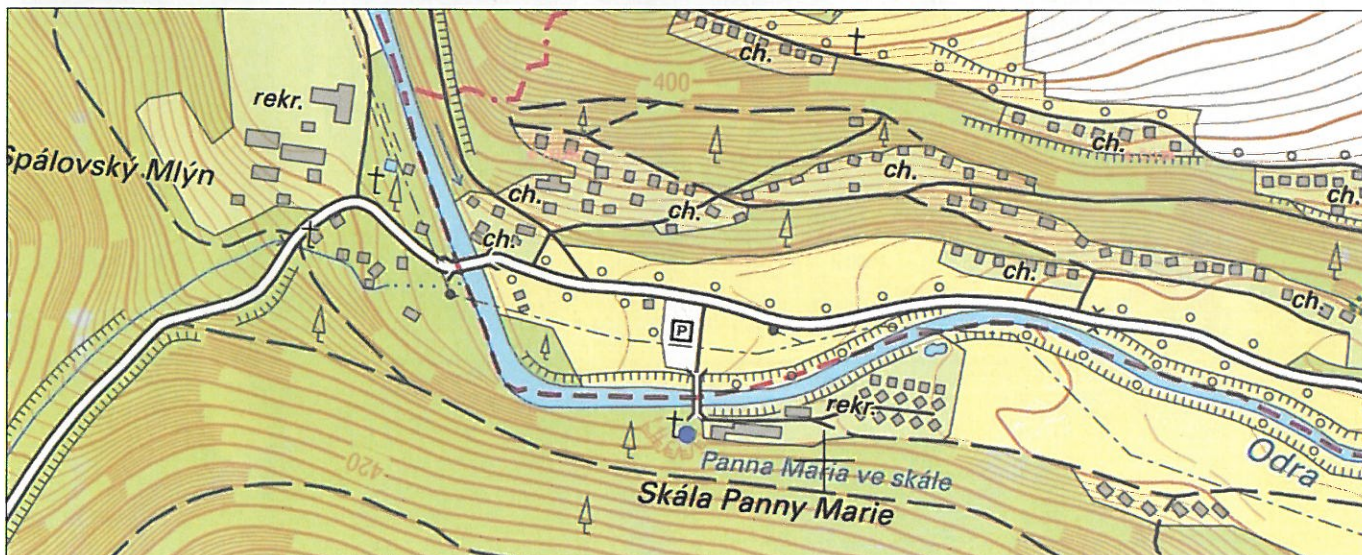
V roce 1929 byla provedena úprava prostranství před jeskyňkou s oltáříkem a pramenem. Přitom byl opraven jedlí vyvrácený kamenný kříž (ten zde stojí dodnes). Mimo tento kříž zde byl na velkou pout' 8.9.1948 postaven dřevěný kříž, donesený sem oderskými farníky z Oder. Před poutním místem stávala malá sloupová zvonice se dvěma zvony. Dřevěný kříž ani zvonice se do dnešních dnů nedochovaly.

Výřez mapy I. vojenského mapování (sekce Morava, mapový list č. 29), zdroj - <http://archivnimapy.cuzk.cz/>, ČÚZK

Výřez mapy II. vojenského mapování (sekce Morava, mapový list O_6_VII), zdroj - <http://archivnimapy.cuzk.cz/>, ČÚZK

Výřez základní mapy, zdroj - <http://nahlizeniidokn.cuzk.cz/>, ČÚZK

Dnešní podobu poutní místo získalo zásluhou Římskokatolické farnosti Spálov a díky nezištné a obětavé práci věřících ze Spálova i z širšího okolí. Celková úprava poutního místa představovala podchycení pramene ocelovou trubkou, vybudování kamenných opěrných zdí s lavicemi pro poutníky, vydláždění prostoru před oltářkem, zřízení elektroinstalace, osazení vitríny, výsadba buků, konzervace torza odumřelého buku a zřízení suchého WC pro poutníky na protějším břehu řeky Odry. Tyto stavební úpravy byly zkolaudovány dne 17. 12. 1992.

Zásluhou spálovských věřících a vhodného mikroklima ve skalním výklenku po většinu roku oltářík poutního místa kráší bohatá květinová výzdoba. Ta se mění podle aktuální nabídky místních zahrádek.

Květinová výzdoba

Historické fotografie poutního místa

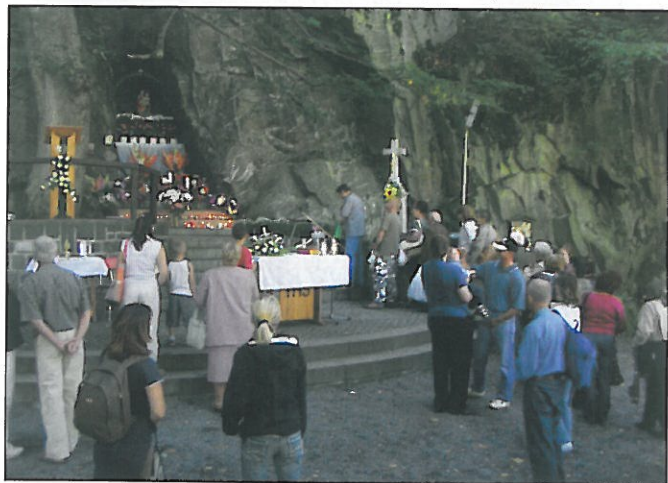
Aktuální podoba poutního místa

V roce 2012 byla vedle poutního místa instalována socha poutníka, která je disertační prací Jakuba Oravy z Klokočůvky.

Socha poutníka Jakuba Oravy

V současnosti se k Panně Marii ve Skále koná největší pouť v neděli okolo 8. září, kdy sem pěšky putují poutníci ze spálovské, oderské i z dalších farností. Návštěvnost zde bývá několik set poutníků a dalších návštěvníků. Mimo samotné poutě a mše, sloužené u skály, zde bývají desítky stánků a řada pouťových atrakcí především pro děti. Motorizovaní poutníci a návštěvníci poutě odstavují svá vozidla na loukách podél příjezdové komunikace od Klokočůvky na levém břehu řeky Odry.

Poutníci v době konání poutě

Poutníci z oderské farnosti v Loučkách

Pouťové atrakce při pouti na levém břehu Odry

Toto poutní místo se nazývá Panna Maria ve Skále nebo též Skála Panny Marie, německy Mariastein. Mezi lidmi se ujal i název odvozený z německého pojmenování Maria skála. Vlastivědný kroužek ze Spálova v minulosti vedený panem Františkem Šustkem zveřejnil k poutnímu místu Panna Maria ve Skále další informace ve vlastivědném sborníku „Oderské vrchy“ - ročník VI./1991, číslo 1-2 str. 3-6, VII./1992, číslo 3-4 fotografická příloha, ročník VIII./1993, číslo 3-4 fotografická příloha, ročník XII./1997, číslo 1-2 str. 12-17.

Mimo poutí a náboženských setkání se u poutního místa pořádají svatební obřady a k rodinným a společenským akcím je využíván sousední hotel „U Maria skály“ vzniklý z několikrát přestavované hospody.

Ještě se zmíním o jímaném prameni a okolní přírodě.

Ve Skále Panny Marie vyvěrající pramen vody vyhledává čím dál více návštěvníků. Jedni z víry v uzdravující a očištnou moc této pramenité vody, druzí z čistě praktického hlediska. Buď nedůvěřují vodovodní nebo balené vodě nebo touží po větším kontaktu s přírodou. Tento pramen prozatím nikdy nevyschl a tak je nejvíce navštěvován v létě a v suchých letech. V posledních letech se diskutovala hygienická nezávadnost vyvěrající vody.

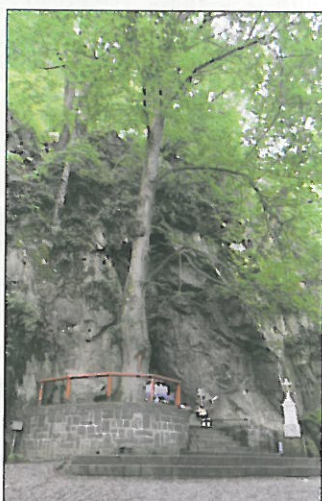
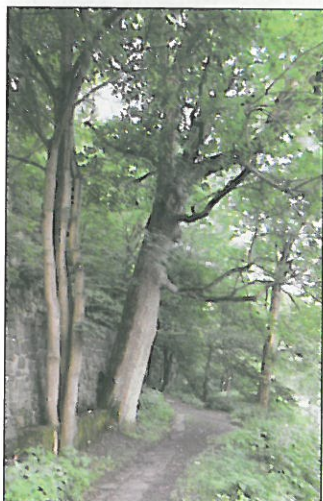
Jelikož je v přírodě téměř nemožné u kterékoliv studánky s otevřenou vodní hladinou dodržet všechny hygienické požadavky a limity pro pitnou vodu, je nutno i ke konzumaci vody vyvěrající u Skály Panny Marie přistupovat rozumně. Pokud jste citliví na jakékoliv mikrobiální znečištění pitné vody, raději tuto vodu nepijte. Pokud však netrpíte trávicími potížemi, nemáte oslabenou imunitu a jste alespoň průměrně zdravotně odolní, můžete tuto vodu konzumovat.

Skála Panny Marie je zajímavá i přírodovědně. Les v prudkém svahu nad skalním výchozem se svým složením blíží přirozeným květnatým bučinám typickým pro dřívější lesy Nízkého Jeseníku. Na skalním výchozu rostou především rostliny výtrusné - lišejníky, mechy, játrovky a kaprad'orosty (např. osladič obecný). Z živočichů je zde zajímavý výskyt měkkýšů. Z vyšších rostlin stojí za zmínku masový výskyt chráněné měsíčnice vytrvalé, která roste v kamenné suti vlevo od příchodu k poutnímu místu i na břehu řeky Odry. Pozornost si zasluhuje

i dva stromy rostoucí přímo u poutního místa. Je jím lípa srdčitá rostoucí nalevo od oltáříku a mohutný javor klen vyrůstající z báze opěrné kamenné zdi u Odry. Oba tyto stromy aspirují na prohlášení za stromy památné.

Kvetoucí chráněná rostlina měsíčnice vytrvalá

Hodnotné stromy – javor klen a lípa srdčitá

Nedávno vysazený buk lesní před poutním místem

Pro úplnost ještě uvedu, že řeka Odra protékající pod poutním místem je Evropsky významnou lokalitou „Horní Odra“, jejíž ústředním motivem ochrany je chráněná rybka pstruhového rybářského pásma - vranka obecná. Odru, vranku i samotné poutní místo může do budoucna ohrozit vodní nádrž Spálov, jejíž sypaná hráz by měla stát necelých 200 m nad Skálou Panny Marie. Doufejme, že jí ještě dlouho nebude třeba.

Většina čtenářů Oderského zpravodaje toto poutní místo jistě zná. Pro návštěvníky ze vzdálenějších míst ale příchoď nebo příjezd k němu raději popíši. Pěšky se ke Skále Panny Marie dostanete po zeleně značené turistické trase KČT buď z městyse Spálova (z autobusové zastávky Spálov, obecní úřad je to 2,8 km) po cestě zvané Mlýnice nebo po silnici od železniční zastávky Heřmánky (lokální žel. trať č. 276 Suchdol n. O. - Budišov n. Bud., 2,2 km) a Klokočůvku (místní část města Oder, autobusová zastávka Odry, Klokočůvek, rest., 1,2 km). Na kole se k poutnímu místu dostanete odbočením z pohodlné regionální cyklotrasy od Oder nebo od Vítkova. Nejpočetnější je příjezd autem. Od Oder se vydejte po silnici II/441 do Jakubčovic n. O., kde odbočíte na silnici II/442 do Heřmánky a za mostem přes říčku Čermnou odbočíte do Klokočůvku. Od Vítkova jedte po silnici II/442 údolím říčky Čermné a odbočte do Klokočůvku. Na spodním konci Klokočůvku u hospody odbočte doleva k řece Odře a místní komunikací podél řeky Odry dojedete až na parkoviště, odkud je to pohodlnou chůzí jen asi 100 m přes most. Pro majitele GPS navigátorů ještě uvádím souřadnice poutního místa: 49°43'7.353"N, 17°44'1.267"E (49.7187092N, 17.7336853E).

U poutního místa se můžete občerstvit buď v sezónním občerstvení „Pod skálou“ na levém břehu řeky Odry u parkoviště nebo v hotelu „U Maria skály“ (<http://mariaaskala.com/>) za mostem na pravém, spálovském břehu řeky Odry. Někdy příště Vás seznámím s vlastivědnými zajímavostmi v okolí tohoto poutního místa.

Za všechny dosavadní úpravy poutního místa, za jeho údržbu i vzorný úklid patří velký dík Římskokatolické farnosti ve Spálově i všem věřícím a dalším nezištným pomocníkům.

Za podklady i připomínky k tomuto článku děkuji panu Karlu Goldovi z Oder, Ing. Radimu Jaroškovi z Ostravy, paní starostce městyse Spálova Ludmile Sucháčkové, Vlastivědnému kroužku „Oderské vrchy“ ze Spálova a Římskokatolické farnosti ve Spálově. Za historické fotografie děkuji bratrům Emilu a Zdenkovi Mateiciucovým z Oder a muzejnímu spolku Rolleder o.p.s. Odry.

Petr Lelek, HVS Odry

Prameny a zdroje:

Texty a články pana Františka Šustky ze Spálova zveřejněné ve vlastivědném sborníku „Oderské vrchy“;

Historické fotografie z archivu bratří Mateiciucových a Muzejního spolku Rolleder, o.p.s. Odry;

Současné fotografie Petr Lelek,

Mapy Českého úřadu zeměměřického a katastrálního z webových portálů: <http://archivnimapy.cuzk.cz/> a <http://nahlizenidokn.cuzk.cz/>